

УДК 316.62 – 053.6.32

ПОТРЕБИ В СТРУКТУРІ МОТИВАЦІЇ УЧАСТІ МОЛОДІ В ДЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Софія Чолій

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Дорошенка, 41, м. Львів, 79000, Україна,
e-mail: sofi_zhuk@hotmail.com*

Проаналізовано роль потреб у мотиваційній сфері громадської активності молоді. Теоретично та емпірично обґрунтовано домінуючі потреби молодих людей, які є членами громадських організацій у порівнянні з громадсько-пасивною молоддю. Згідно з результатами дослідження, до таких потреб належать: потреби визнання, поваги та самоактуалізації, які є вищими в учасників громадських організацій на статистично значущому рівні. Натомість у молодих людей, які не є активними в громадській сфері, домінуючими є матеріальні потреби та потреби безпеки. Емпірично доведено, що соціальна активність, зокрема спонтанна та організована, є одним із способів задоволення потреб поваги, визнання та самоактуалізації.

Ключові слова: соціальна активність, спонтанна соціальна активність, організована соціальна активність, громадська діяльність, громадські організації, мотивація, потреби.

Постановка проблеми. Потреби є тим мотиваційним чинником, який багатьма дослідниками вважається важливим при вивченні мотивації громадської діяльності чи будь-якого іншого прояву соціальної активності людини.

Комплексний аналіз поглядів на природу потреб людини в психології здійснив Е. Ільїн. Потребу як нестачу чогось розуміли Д. Узнадзе, К. Платонов, А. Маслоу; як цінність – В. Магун; як необхідність – Б. Ломов, П. Рудик; як внутрішню програму життєдіяльності – Б. Додонов; як залежність від факторів зовнішнього середовища – П. Сімонов, як стан напруги – В. Мясіщев і П. Рудик. Д. Леонтьєв пропонує визначати потребу через форми діяльності, в яких вона реалізовується (у цьому контексті можна говорити про потребу громадської діяльності) [1]. Незважаючи на таке розходження в поглядах на природу потреби, спільним залишається визнання за потребами функції мотивування активності людини.

Виходячи із мотиваційної функції потреб людини, *метою статті* є аналіз результатів дослідження ролі потреб у структурі мотивації участі молоді в діяльності громадських організацій.

Аналіз останніх публікацій. Проблема мотивації участі молоді в діяльності громадських організацій недостатньо вивчена в психологічній літературі. Переважно дослідники аналізують роль потреб людини в громадській діяльності. Однак більшість праць містять лише теоретичні припущення, які не підтверджені емпірично. Більше того, деякі дослідники аналізують потреби в контексті ширшого, аніж зазначений нами, предмету дослідження, зокрема соціальної активності особистості.

Проаналізуємо існуючі підходи та концепції в контексті зазначеної проблеми. Одним із найбільш концептуальних, теоретично та емпірично обґрунтованих є струк-

турний підхід у вивченні соціальної активності людини О. Соколової. У структурі мотивації соціальної активності молоді вона виділяє три підструктури, серед яких і підструктуру потреб [6]. Потреби, на думку вченої, пояснюють, чому людина хоче проявити активність, а також джерела енергії для її реалізації. До цієї підструктури належать потреби в спілкуванні, усвідомленні себе, особистісному зростанні, суспільно-значущій діяльності, самоствердженні, самореалізації, досягненні, афіліації, визнанні й повазі, наданні допомоги, отриманні нових знань, благополуччі та престижі.

Г. Хім'як, досліджуючи мотивацію участі поляків у громадських організаціях, серед видів мотивації виокремлює внутрішню мотивацію, до якої відносить, зокрема і потребу самоактуалізації [11].

О. Захарченко та Л. Шангіна наголошують також на ролі потреби безпеки в структурі мотивації учасників громадських організацій [2; 9; 10].

Отже, говорячи про потреби як мотиваційні чинники участі молоді в діяльності громадських організацій, більшість дослідників наголошує на соціальних (вторинних) потребах. До них відносять потреби в спілкуванні та соціальних контактах, приналежності до групи, суспільно-значущій діяльності, самоствердженні, самореалізації, досягненні, афіліації, визнанні і повазі, наданні допомоги та принесенні користі, отриманні нових знань, благополуччі та престижі. Якщо об'єднати перераховані потреби в групи, то отримаємо чотири групи потреб із класифікації А. Маслоу: безпеки, соціальні, визнання та поваги, самореалізації [3]. Аналіз значення цих груп потреб у мотивації участі молоді в діяльності громадських організацій здійснено в емпіричному дослідженні.

Результати дослідження. Методологічною базою дослідження є концепція ієрархії потреб А. Маслоу та структурний підхід до вивчення мотивації соціальної активності молоді О. Соколової. У дослідженні було використано методи тестування та статистичного опрацювання одержаних результатів.

З метою визначення того, які потреби молода людина може реалізовувати чи реалізує за допомогою участі в громадських організаціях, обрано методику діагностики ступеня задоволення основних потреб В. Скворцова, яку ще називають методом парних виборів [4]. Методика ґрунтується на теорії мотивації А. Маслоу, однак автор замінив базові потреби за А. Маслоу на матеріальні, оскільки матеріальні ресурси є одним із найважливіших засобів реалізації базових потреб у сучасному суспільстві.

Методика передбачає визначення п'яти груп основних потреб:

1. Матеріальні потреби – відображають прагнення людини добре заробляти, забезпечити собі матеріальний комфорт.
2. Потреби в безпеці – прагнення до зміцнення свого становища, почуття захищеності, стабільності, бажання уникати неприємностей.
3. Соціальні потреби – бажання мати добрі стосунки з іншими, мати добрих друзів, своє коло спілкування, належати до певної групи.
4. Потреби в визнанні – прагнення добитись визнання і поваги інших, підвищувати свій рівень майстерності і компетентності, досягати успіхів, забезпечити собі впливове становище в суспільстві.

5. Потреби в самоактуалізації – прагнення людини якомога повніше розвивати свої здібності та вміння, реалізувати себе в певній справі.

Для вивчення інших мотиваційних та особистісних характеристик досліджуваних було використано методику діагностики мотиваційної структури особистості В. Мільмана, опитувальник “МАС” М. Кубишкіної, методику вивчення цінностей особистості Ш. Шварца, методику діагностики рівня суб’єктивного контролю Дж. Ротера, методику діагностики домінуючого стану Л. Кулікова, опитувальник діагностики п’яти факторів особистості Дж. Ховарда, П. Медіні та Ж. Ховард (адаптація Л. Бурлачука, Д. Корольова), методику діагностики домінуючого мотиваційного стилю М. Аптера, методику діагностики соціально-психологічних установок особистості в мотиваційній сфері О. Потьомкіної та модифіковану анкету соціальної активності особистості М. Левицької.

У дослідженні взяло участь 247 молодих людей, віком 14–35 років, з них 123 – члени громадських організацій, 124 – участі в громадських організаціях не беруть.

Порівняльний аналіз результатів досліджуваних обох груп був здійснений за t-критерієм Стьюдента. Статистично значимими виявились відмінності за всіма шкалами, окрім шкали соціальних потреб (рис. 1). Очевидно, що шляхів для задоволення соціальних потреб молоді є достатньо багато, адже спілкування є однією з основних характеристик навчальної діяльності. Крім того, важливе місце в житті молодих людей посідає спілкування з друзями та інтимно-особистісне спілкування. Тому, можливо, соціальні комунікації в межах громадських організацій, хоч і значно розширюють межі соціальних контактів молоді, проте не мають домінуючого характеру для молодих людей. А молодь, яка не залучена до діяльності громадських організацій, компенсує це спілкування іншими видами. Досліджуючи потреби афіліації в соціально активних старшокласників, О. Соколова також не виявила відмінностей в рівні прояву цих потреб від соціально неактивних осіб [5].

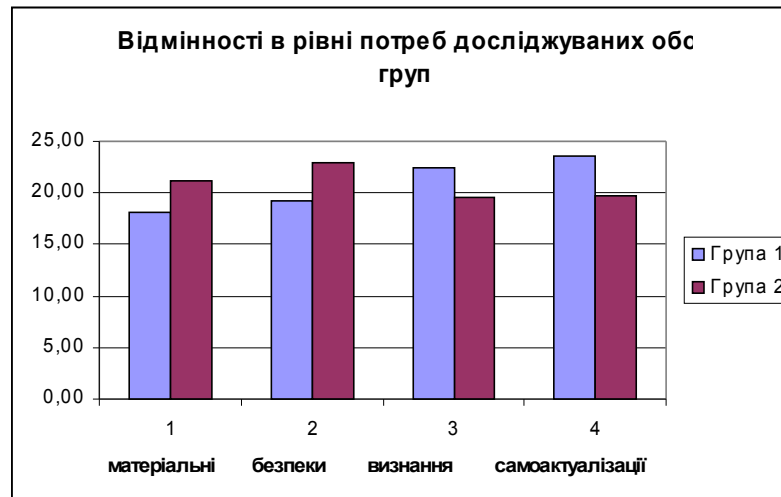

Рис. 1. Статистично значущі відмінності в рівні потреб досліджуваних групи учасників громадських організацій (1) та громадсько неактивної молоді (2)

Як видно з рис. 1, *матеріальні потреби* та *потреба безпеки* вищі в групі молоді, яка не бере участі в діяльності громадських організацій, а отже в цій групі досліджуваних домінують потреби дефіциту, за А. Маслоу. Ймовірно, що саме такий високий рівень актуальності матеріальних потреб є своєрідною перешкодою до залучення в громадське життя, адже громадська діяльність, зазвичай, сприймається як неприбуткова. З іншого боку, дефіцит матеріальних ресурсів скеровує діяльність людини більше в професійну сферу чи в сферу праці, яка є основним джерелом забезпечення себе та збагачення. Така спрямованість, очевидно, не залишає часу на залучення чи, принаймні, зацікавлення життям громади. Велика вага матеріальних потреб сучасної молоді ймовірно є продуктом передовсім суспільства, в якому вона живе, адже престижно “щось мати”, а не “комусь віддавати”. Дослідження ціннісних орієнтацій молоді Л. Добровольської, І. Третякової, А. Шамне, Т. Фляги виявили, що матеріальні цінності займають ключові позиції в системі ціннісних орієнтацій молоді [7; 8]. Тому не дивно, що рівень громадської залученості молоді в сучасному українському суспільстві є таким низьким. У цьому контексті варто зазначити, що рівень матеріальних потреб у групі учасників громадських організацій є найнижчим показником за всіма шкалами цієї методики в двох групах. Це, очевидно, підтверджує матеріальну незацікавленість участі молоді в громадських організаціях.

Потреба в безпеці є також вищою в групі громадсько неактивної молоді. Такий результат дещо суперечить наявним у літературі дослідженням про мотиваційну роль потреби безпеки для учасників громадських організацій [9]. Виявляється, однак, у нашому дослідженні є група молоді, що є учасниками громадських організацій політичного спрямування, для яких характерний високий рівень потреби безпеки, про що свідчать результати кореляційного аналізу ($r = 0,20$, $p \leq 0,05$). Важко однозначно пояснити такий зв'язок. Можливо, залученість до політичних організацій та участь у політичних акціях і тепер асоціюється в молоді з певним ризиком та небезпекою. Або ж навпаки – молоді люди обирають участь у політичних організаціях із метою пошуку захисту, наприклад, у політичних лідерів чи владних структур.

Порівнюючи рівень прояву потреб визнання та самоактуалізації в досліджуваних двох груп, ми виявили, що в громадсько активних молодих людей рівень цих потреб є вищим (див. Рис.1). Це підтверджує наше припущення про те, що саме вищі (соціальні) потреби більш вагомі в структурі мотиваційної сфери громадсько активної молоді.

Потреби поваги та визнання носять подвійний характер, оскільки з одного боку свідчать про рівень самоповаги людини, а з іншого – прагнення поваги з боку оточуючих чи суспільства загалом. Тому залучення в громадське життя та високу соціальну активність молоді передовсім можна пояснити як прагнення здійснювати суспільно-корисну діяльність із метою підвищення рівня поваги до себе. Адже, громадська діяльність, напевне, якнайкраще, дозволяє молодим людям відчувати себе потрібним та корисним не лише своєму найближчому оточенню, але й суспільству загалом. Певною мірою підтверджує наше припущення кореляційний зв'язок

потреб поваги та визнання з мотивом досягнення ($r = 0,25$, $p \leq 0,01$), адже власні успіхи завжди підвищують самоповагу особистості.

З іншого боку, молода людина може брати участь у діяльності громадських організацій із метою завоювати повагу та визнання оточуючих. У зв'язку з цим цікавими є кореляційні зв'язки з орієнтацією на результат ($r = 0,18$, $p \leq 0,05$) та владу ($r = 0,32$, $p \leq 0,01$), а також мотивом суперництва ($r = 0,29$, $p \leq 0,01$). Очевидно, що прагнення бути кращим, першим та мати владу, а також досягнення конкретних результатів діяльності є для молодих людей джерелом поваги оточуючих.

Для молодих учасників громадських організацій повага та визнання оточуючих є стимулом до створення суспільно значущих та корисних для інших продуктів діяльності, а для неактивної – здобуття індивідуально значущих продуктів діяльності чи благ, про що свідчать кореляційні зв'язки з рівнем продуктивної мотивації ($r = 0,26$, $p \leq 0,01$) у групі учасників громадських організацій, а в групі громадсько неактивної молоді – навпаки, споживацької ($r = 0,23$, $p \leq 0,05$).

На жаль, у цьому дослідженні нам не вдалось виявити безпосередніх кореляційних взаємозв'язків потреби визнання та поваги з рівнем соціальної активності людини, однак ми виявили такі чинники, які їх пов'язують (див. Рис. 2).

Отже, як видно з рис. 2. чинник продуктивної мотивації має прямі кореляційні зв'язки з рівнем потреб поваги та визнання, а також із рівнем спонтанної соціальної активності. У той самий спосіб чинник орієнтації на результат взаємопов'язаний із рівнем потреби поваги та визнання та рівнем загальної соціальної активності.

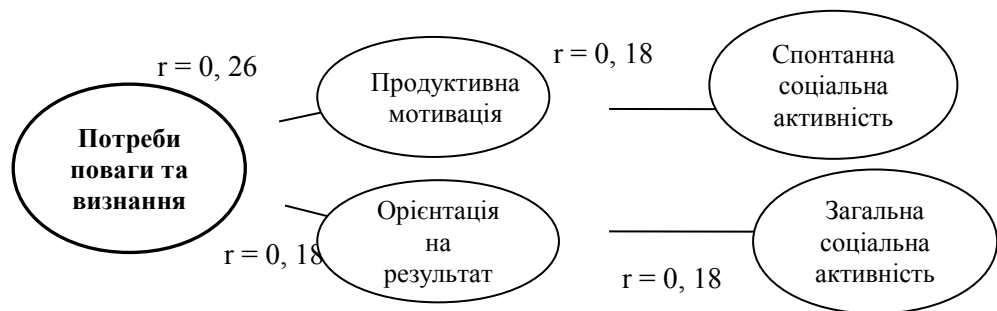

Рис. 2. Зв'язки потреб поваги та визнання із видами соціальної активності людини

Незважаючи на існуючі відмінності в поглядах вчених на природу та класифікації потреб, більшість визнає потреби первинними щодо мотивації та активності людини [1]. Наявність певної потреби скеровує людину до тієї активності, яка може цю потребу задовільнити. А отже, спонтанна соціальна активність може бути джерелом задоволення потреби поваги та визнання, якщо людина характеризується продуктивною мотивацією (у структуру якої входить загальна активність, творча активність та соціальна корисність). А також, високий рівень

потреб поваги та визнання спонукає до соціальної активності молодих людей, які мають високий рівень орієнтації на результат діяльності.

Потреба самореалізації більшістю дослідників соціальної активності людей визнається найбільш важливою в структурі їхньої мотиваційної сфери. А. Маслоу вважав потребу самореалізації основою росту та розвитку людини [3]. Вищий рівень потреби самореалізації в групі учасників громадських організацій свідчить про те, що джерело свого розвитку, реалізації власних здібностей та досягнення цілей, ці молоді люди вбачають у громадській діяльності. Можна сказати, що участь молоді в діяльності громадських організацій є способом її соціальної самореалізації.

Цікавими для нас є кореляційні зв'язки потреби самоактуалізації з іншими чинниками в групі учасників громадських організацій (Рис. 3).

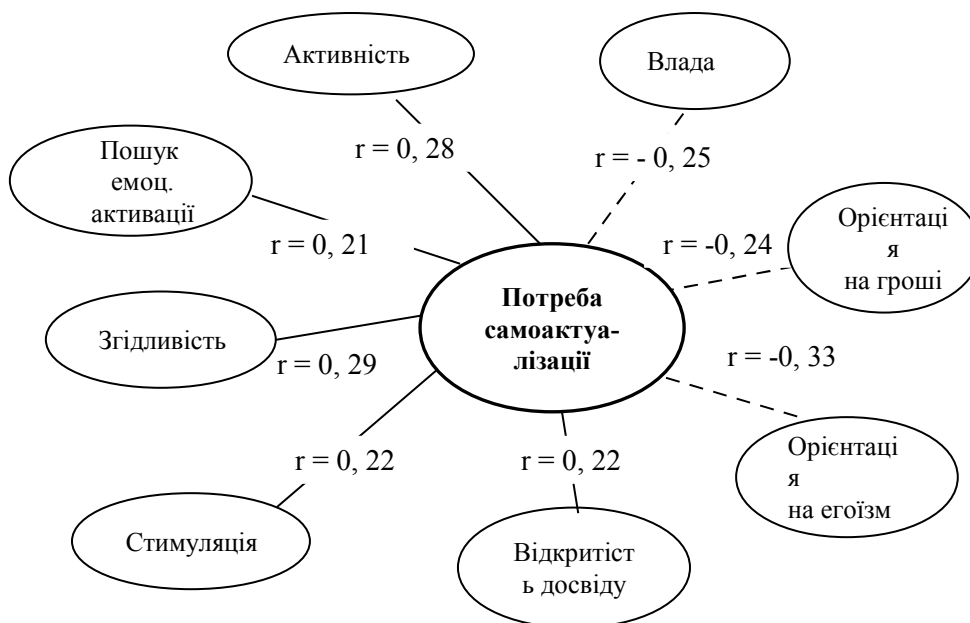

Рис. 3. Кореляційна плеяда взаємозв'язків потреби самоактуалізації з іншими мотиваційними та особистісними чинниками в групі учасників громадських організацій

Зокрема, потреба самоактуалізації спонукає людину до активності ($r = 0,28$, $p \leq 0,01$) та пошуку емоційної активації ($r = 0,21$, $p \leq 0,05$), про що свідчать відповідні кореляційні зв'язки. Важливим є також те, що молодь не схильна до самореалізації через владу, егоїстичні дії та гроші, про що свідчать обернені взаємозв'язки з цінністю влади ($r = -0,25$, $p \leq 0,01$), орієнтацією на егоїзм ($r = -0,33$, $p \leq 0,01$) та гроші ($r = -0,24$, $p \leq 0,01$).

Для групи учасників громадських організацій (рис. 3) характерні також взаємозв'язки потреби самоактуалізації з цінністю стимуляції ($r = 0,22$, $p \leq 0,05$), відкритістю до нового досвіду ($r = 0,22$, $p \leq 0,05$), схильністю погоджуватись ($r = 0,29$, $p \leq 0,01$), що свідчить про активний пошук досліджуваними шляхів самореалізації, потребу нових вражень, здатність ризикувати заради досягнення цілі. Такі риси свідчать про гнучкість молодих людей, швидку адаптацію до змін та відкритість до зовнішнього світу.

Аналізуючи взаємозв'язок потреби самоактуалізації та соціальної активності особистості, ми не виявили безпосередніх кореляційних зв'язків, як і у випадку із потребою поваги та визнання. Однак, нам вдалося виявити чинники, які опосередковують цей зв'язок: активність та пошук емоційної активації (Рис. 4).

Як видно з рисунку, потреба самоактуалізації спричиняє стан загальної активності людини, який виражається в соціальній активності, зокрема спонтанній соціальній активності. Цей результат підтверджує припущення М. Левницької про існування так званого "загального синдрому активності", за допомогою якого дослідниця намагалася пояснити заангажованість соціально активних людей і в інші сфери суспільного життя, не лише соціальну. А отже, причиною такої високої активності людини є саме велика потреба самореалізації.

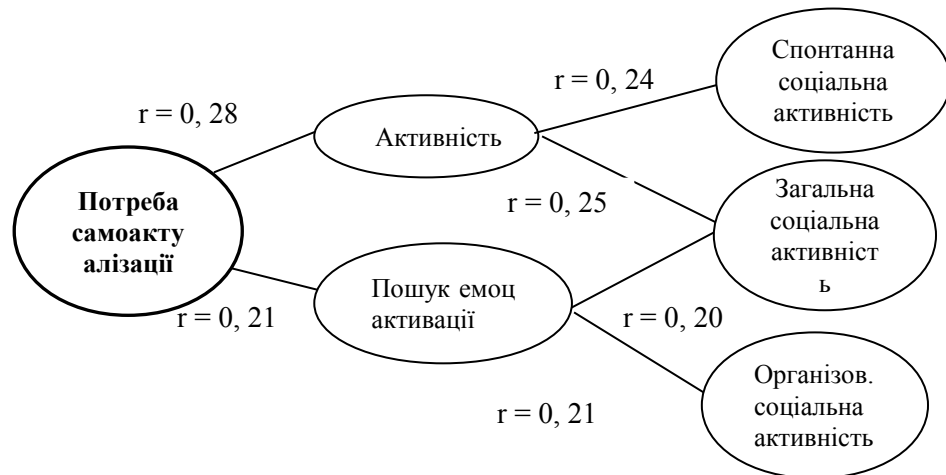

Рис. 4. Зв'язки потреби самоактуалізації з видами соціальної активності особистості

Цікаво, що потреба самоактуалізації спонукає до організованої соціальної активності (зокрема, діяльності в громадських організаціях) лише тих людей, які характеризуються високим рівнем пошуку емоційної активації, тобто прагнуть нових вражень та емоційно насиченого життя.

ВИСНОВКИ. Підсумовуючи результати порівняльного та кореляційного аналізу, можна стверджувати, що потреби визнання, поваги та самоактуалізації є важливими чинниками мотивації участі молоді в діяльності громадських організацій. Як свідчать результати нашого дослідження, джерелом задоволення потреб визнання, поваги та самоактуалізації є соціальна активність людини, зокрема спонтанна та організована, проявом якої є громадська діяльність.

Натомість матеріальні потреби учасників громадських організацій є досить низькими, незважаючи на існуючі можливості грантування громадських організацій. Це дає нам підстави стверджувати, що громадська діяльність сприймається молодими людьми передовсім як можливість самореалізації в суспільстві, а участь у діяльності громадських організацій є щонайменше матеріально незацікавленою, що зрештою не виключає отримання інших переваг, як от поваги та визнання оточуючих, досвіду організаційної діяльності тощо.

Варто зауважити, що потреби поваги і визнання та самоактуалізації взаємопов'язані з різними мотиваційними та особистісними чинниками, а часами навіть протилежними, як от цінність влади (яка характерна для осіб з високою потребою визнання і не характерна для тих, хто керується потребою самоактуалізації). Це наводить на думку, що ці два види потреб входять до різних типів мотивації участі молоді в діяльності громадських організацій. Можливо, це виявляється у виборі типу громадської організації, або ж власної ролі у ній. Тому подальші дослідження можуть стосуватись виявлення тих чинників, які визначають домінування одного з двох видів потреб у громадській діяльності молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Ильин Е.* Мотивация и мотивы. СПб.: Питер, 2000.
2. *Захарченко О.* Роль громадськості в розвитку місцевого самоврядування: теоретичний аспект // Наукові записки. Сер: Політичні науки, 2002. Т. 20. С. 9–13.
3. *Маслоу А.* Мотивация и личность. СПб.: Питер, 2006.
4. *Скворцов В.* Способы разрешения конфликтов. Методическая разработка. М.: АНХ при Совете Министров СССР, 1986.
5. *Соколова Е.* Особенности мотивационно-потребностной сферы старшеклассников с разным уровнем социальной активности // Психология человека в современном мире. Том 5. Личность и группа в условиях социальных изменений (Материалы Всероссийской юбилейной научной конференции, посвященной 120-летию со дня рождения С.Л. Рубинштейна, 15–16 октября 2009 г.). М.: Изд-во “Институт психологии РАН”, 2009. С. 71–77.
6. *Соколова Е.* Структурный подход к пониманию мотивации социальной активности молодежи // Электронный журнал “Знание. Понимание. Умение”, 2008. № 2. С. 20–25.
7. *Третьякова І., Добровольська Л., Коник К.* Трансформація ціннісних орієнтацій студентів у контексті сучасного українського державотворення // Збірник наукових праць: Психологічні науки / Бердян. держ. пед. ун-т, Ін-т психології ім. Г. Костюка АПН України. Бердянськ : [Б. в.], 2006. № 3. С. 179–184.

8. *Шамне А., Фляга Т.* Психологічні особливості формування та розвитку ціннісних орієнтацій сучасної молоді // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Інтегративний характер ціннісних вимірів освіти в стандартах Болонського процесу”, 21–22 травня 2008 р., м. Бердянськ. <http://www.bdpu.org/scientific_published/conf_2008/articles/Section_1/Shamne.doc/view>.
9. *Шангіна Л.* Громадянська активність в Україні: чи приречені ми мати те, що маємо? // Дзеркало тижня, 2002. [26 жовтня – 1 листопада]. № 41. С. 6
10. *Шангіна Л.* Середній клас в Україні як суб’єкт громадської активності // Центр Разумкова. Національна безпека та оборона, 2002. № 10. С. 37–44
11. *Chimiak G.* Motywacje społeczników działających w organizacjach pozarządowych w Polsce. Proba typologii // Samoorganizacja społeczeństwa Polskiego: trzeci sektor i wspólnoty lokalne w jednoczącej się Europie /pod red. P.Glińskiego, B. Lewenstein, A. Sicńskiego. Warszawa: IFiS PAN, 2004. S. 106–134.

NEEDS IN THE STRUCTURE OF MOTIVATION OF YOUTH IN CIVIC ACTIVITY PARTICIPATION

Sofiya Choliy

*Ivan Franko National University of Lviv,
Doroshenka str., 41, Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: sofi_zhuk@hotmail.com*

The role of needs in personal motivational sphere of civic active youth is analysed. Dominant needs of young people, who are members of non-governmental organizations, are theoretically and practically determined in comparison with young people, who are not active in civic life. According to the results of the research among these dominant needs there are needs of respect, acknowledgement and self-actualization, which are statistically higher in group of civic actors. Instead of, young people who are not active in civic life have higher material needs and need to feel secure. It is also empirically proved that social activity, among which spontaneous and organizational activity, is one of the ways of realization of needs of respect, acknowledgement and self-actualization in the article.

Key words: social activity, spontaneous social activity, organizational social activity, civic activity, non-governmental organizations, motivation, needs.

ПОТРЕБНОСТИ В СТРУКТУРЕ МОТИВАЦИИ УЧАСТИЯ МОЛОДЕЖИ В ОБЩЕСТВЕННЫХ ОБЪЕДИНЕНИЯХ

Софія Чолій

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Дорошенко, 41, г. Львов, 79000, Украина,
e-mail: sofi_zhuk@hotmail.com*

Проанализировано роль потребностей в мотивационной сфере гражданской активности молодежи. Теоретически и эмпирически обосновано доминирующие потребности молодых людей, которые являются членами общественных объединений в сравнении с граждански пассивной молодежью. Согласно с результатами исследования, к ним принадлежат потребности уважения, признания и самоактуализации, уровень которых статистически высший в исследованных группы гражданских деятелей. Вместо того в молодых людей, которые не являются активными в гражданской сфере, доминируют материальные потребности и потребности в безопасности. Эмпирически доказано, что социальная активность, в частности спонтанная и организационная, являются одним из способов удовлетворения потребностей уважения, признания и самоактуализации.

Ключевые слова: социальная активность, спонтанная социальная активность, организационная социальная активность, гражданская деятельность, общественные организации, мотивация, потребности.

Стаття надійшла до редколегії 30.05.2011

Прийнята до друку 09.06.2011